

להבות אש קודש

לקט מתורתם של קדושי ושרידי השואה שבועות

ויכוח משה עם המלאכים¹

בספר יסודות נאמנים לרב נפתלי וינטרוב שליט"א בחלק בקוראי שמו 'דברים שנאמרו בפני תלמידי ישיבת נובהרדוק פינסק הי"ד', הביא דברי אביו הרב שמואל וינטרוב זצ"ל וזלה"ק:

אמרו הו"ל (שבת פ"ח ע"ב) בשעה שעלה משה למרום שאלו מלאכים להקב"ה מה לילוד אשה בינינו? – למה הוא מגיע הנה, איזה סוג התעניינות יוכל ילוד אשה, בשלימות, ובתורה, זה לא מקום לקנאה תאוה וכבוד?

לפי הנראה שהמלאכים מעריכין את האדם לדבר פחות ושפל ערך, במקום שאין משיגין ערך לשעתו, אין מקום לבני אדם, הגם שיש לו נשמה אולם היא נטבעת בתאוות נבזות עד שאין לו שום עסק עם חיי המלאכים. ובאמת לא רק המלאכים שואלים זאת, כל אדם אומר כן שאין הוא מלאך ותורה היא בעד מלאכים, במחון בעדם, פרישות בעדם, מחילה אחד לחבירו בעדם, הטבה בעדם, אבל לא לילוד אשה. ככה רצו לדחות אנשים משלימות.

אולם הקב"ה השיב להם, לקבל תורה בא – אם אין הוא בפועל שלם, אבל יכול לקבל שלימות, יש לו רצון וגעגועים. גם אם העבר שלו אינו טוב, הוא רע מנעוריו קרוין מחומר, אולם יש לו תקוה על העתיד, ע"י הרצון הטוב של קבלת התורה, לזחול ולהתפס עם הצפרניים בחר ה'.

'שאלו המלאכים, חמדה גנוזה יש לך תתקע' דורות עד שלא נברא העולם, ואתה מבקש ליתן לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו? אך יוכל האדם שיחיה עתיד? כי יצר מחשבות לבו רק רע כל היום' גם על העתיד ההרוריו רק טבע ונגיעות, אין נחישות לאדם לרעות שלימות שהרי הוא מתאכזב מכל רצון שיש לו. אמר לו הקב"ה החזר להם תשובה, אמר משה מתירא אני שמא ישרפוני בהבל פיהם, הלא הם פוסלים את העבר וגם את העתיד (כפירוש ספורנו על הפסוק 'כי רבת רעת האדם בארץ' – על העבר, 'וכל יצר מחשבות לבו' – על העתיד). המלאכים אינם מאמינים בגדרי החיווק של האדם.

¹ הכנת הגליון והלמוד בו לקיים מצות בוראי יתברך. לעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי חוה בת יהודה ז"ל. הותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה) ז"ל אשתו זהבה בת אליהו ז"ל, בנם משה יצחק. יהודה הי"ד בן הרב מרדכי יבלחטו"א (דימנטמן) שלומית בת יהודה (מן) ז"ל. הרב דוד ב"ר חיים זצ"ל (פוקס) פייגא סוסה בת ר' יעקב זאב ז"ל היא ובעלה הרב יחזקאל ב"ר אפרים שמואל (ריבל) אודים מוצלים מאש נפטרו ללא זש"ק. הרב חיים קלמן ב"ר נתן נטע שלנגר זצ"ל נפטר ללא זש"ק. אליה בן דרור הי"ד (הלל), (כ"ב באייר תשפ"ד מלחמת חרבות ברזל). שמעון בן רבקה טובול ז"ל (ג' באייר תשפ"ה). יהודה (יורי) בן שמעון (פייגה) ח' באייר תשפ"ה. שלום דוד ב"ר צבי הלוי (גרנט) כ' באייר תשפ"ה, נפטר ללא זש"ק תנצב"ה.

לרפואת: אליהו בן שולמית, אסף בן יוכבד, שמואל בן אביגיל, רפאל חיים בן חנה אסתר, שמואל דב בן מלכיאלה, חנה בת איידיו, שולמית בת טובה, חנה רבקה בת אסתר ברוריה, עמית בן מיכל, יוסף חיים בן רחיה, איתן דוד בן טובה, אתיה בת פרחיה רביד חיים בן צאלה (הי"ד) בתושח"י.

² חלק מהמשפטים נאמרו ונדפסו באידיש, מילים אלו נדפסו באותיות שונות, תודה ויישר כח לרה"ג הרב יחזקאל שרפר שליט"א על עזרתו בתרגומן, בהארת פנים ולב, ושכרו מן השמים.

אמר לו הקב"ה אחוז בכסא כבודי והחזר להם תשובה, אמור להם ההבדל בין אדם למלאך, האדם הוא חולך והמלאך הוא עומד, לפיכך האדם אינו יכול להיות כמו המלאך על מדרגתו אחת, אלא לפעמים חולך ולפעמים נופל. הרשע חולך ממדרגתו למדרגה – ונחיה יותר גרוע, והצדיק חולך ומתעלה, וזה יש לדרוש מהאדם שהעמיד יהיה יותר טוב מהעבר, שאם לא כן, יהיה יותר גרוע, וצריך להתחזק תמיד, וזה פירוש 'אחוז בכסא הכבוד' לחזיק את עצמו בכח, כמאמר אדמו"ר ז"ל [רבי יוסף מנובהרדוק] 'לפעמים חשבתי שאיני צריך לחיזוק, רק ממילא אחשוב טוב ואעשה טוב, ואח"כ ראיתי שצריכין תמיד להתחזק על המחשבה והמעשה, וכחכתוב 'עין חיים היא למחזיקים בה' – שיוכל לחזיק את עצמו, והו' הסוד של חיזוק, שגם ליהושע נאמר 'רק חזק ואמץ לשמור וגו' בודאי צריך האדם לשמור את עצמו, שלא ילך אחר העבר כי האדם חושב איך לעשות ולסוף הוא עושה ומתנהג כמו שעשה עד עתה. יודעים רשעים כי רע ומר דרכם, אך קשה לפרוש (עין שבת ל"א ע"ב) 'הלך ילך ובכה' כמו הביבר, כמו בחיה שנתפס במעודה, ואמרו חז"ל אין התורה מתקיימת אלא במי שמקיא חלב שינק משדי אמו, להתפרד מהעבר, מהערכ לשעתו, מהתקשרות הגשמית.

אמרו חז"ל (שבת פ"ט ע"א) שאל השמן התורה היכן היא, הלך אצל הארץ אמרה לא בי היא, החומר מעכב למצוא האמת. הלך אצל ים ואמר לו אין עמדי, אין התורה נמצאת בתגרנין (עין עירובין נ"ה ע"א). הלך אצל תהום ואמר לו אין בי, התאוות החושיות מונעין עד שאתה מבקש שיכנסו ד"ת וכו' (תנא דבי אליהו רבה כ"ו הובא תוספות כתובות ק"ד ע"א ד"ה לא) אבדון ומות אמרו באזנינו שמענו שמעה, אבדון ומות הוא כינוי על החכמות אשר יכלה האדם כל ימי חייו ויגיעו לאבדון ולכפירה, והם אמרו 'אך באזנינו שמענו שמעה' הלך אצל בן עמרם אמר לו וכו' מה אני שתנתן תורה על ידי, השיבו, ומפני שהקמנת את עצמך תקרא התורה על שמך, האמת מוצא [נראה שכוננו, נמצאת] רק מי שנקי מטבועו ומושלם במדת הענות. עכ"ל הרב **שמואל וינטרוב** זצ"ל.

הוספת היום מדעת משה – חיבור התורה לשוכני ארץ

³ הרב **שמואל וינטרוב** (י"ט בתמוז תרנ"ד אוקריינה-י"ט בסיון תש"ב ישראל) אביו היה מחסידי זינקוב ושימש כראש השוחטים ובודקים בעירו. בשנת בר המצוה שלו עבר ללמוד בישיבת נובהרדוק אצל ה'סבא מנובהרדוק' הרב **יוסף יוזל הורוביץ** זצ"ל בעהמ"ח מדרגת האדם, שנה זו נחרטה בנפשו וכל ימיו דבק עלה ונתעלה בשיטה המוסרית המיוחדת שלה. אם כי כעבור שנתיים עבר למלך בראשה עמד הרב **אליעזר גורדון** ודבק ברב **רפאל אלתר שמואלביץ** חתנו של **הסבא מנובהרדוק**, שהיה באותה תקופה ר"מ בישיבת מלך המפוארת (רבי יהודה לייב בלוך חתנו של הרב אליעזר גורדון עמד בראש הישיבה לאחר פטירת הותנו) עם מעברו לישיבת מלך הצטרף אליו הרב **שמואל וינטרוב** כתלמיד. לבסוף שב לישיבת נובהרדוק להיות קרוב לרבו הגדול. שיטת נובהרדוק היתה ליסד 'סניפים' רשת ישיבות נובהרדוק, רב שמואל נשלח לברדיצ'ב ועמד בראשות הישיבה ששכנה בבית מדרשו של אחד ממאורות החסידות שמשמש מאירה לדורות עולם – רבי לוי יצחק מברדיצ'ב. הרב שמואל המשיך שיטת ה'זריעה' וריבוי הישיבות בשיטת נובהרדוק. באותה תקופה נשא את בתו של אחד מחסידי בויאן מרת ליבא מלינגור. הרוסים בשנים אלו התנכלו לישיבות ורכות מהישיבות שהקים נסגרו, האחת ששרדה – בברדיצ'ב. במהלך חייו המשיך הרב שמואל לנדוד ממקום למקום תוך הרים הישיבות ורדיפתם והקמת ישיבות חדשות במקומות שונים.

'התחנה האחרונה' היתה פינסק בבאלרוס, אתו לקח את הרב יעקב **ישראל קנייבסקי** – הסטייפלר זצ"ל, שימש כר"מ בישיבתו. באותה תקופה משמש אתם כצוות החנוכי כמשגיח רוחני מוסרי הרב **יצחק ולדשיין** ה'שרשובר' (ע"ש עירו). בשנים תרצ"ד עלה הסטייפלר לארץ ישראל, לימים יפגשו שם הרב וינטרוב. באותה תקופה הוא מתמנה גם כרבה של קרלין על מינוי חתם גם האדמו"ר מקרלין הרב **אברהם אלימלך פרויב** זצ"ל הי"ד (נספה י"ד מרחשון תש"ג).

בתקופת השואה נמלט הרב וינטרוב עם קבוצת תלמידים לויילנא, בתוך זמן קצר הפכה מקום מקלט לכעשרים ישיבות שבהן למעלה מאלפיים תלמידים. לאחר תקופה נתבקשו לעזוב והם עברו לויילקומיר תחת חסותו של הרב יוסף זוסמנוביץ. באותה תקופה מוצליח הרב שמואל וינטרוב להשיג אישור כניסה לארץ ישראל עבורו ומשפחתו ומתוך מחשבה לפעול משם להצלת התלמידים. אתו עולים גדולי עולם לימים ביניהם הרב **דוד פוברסקי** זצ"ל מראשי ישיבת פוניבז', הרב **חזקיהו משקובסקי** זצ"ל (על שמו ישיבת **בנסת חזקיהו** כפר חסידים). עם הגיעם בניסן תש"א לארץ ישראל לאחר שהיה במחנה מעצר של האנגלים בעתלית עלה לירושלים והתמנה להיות נשיא הכוללים של נובהרדוק בירושלים (עין יוסף) בתל אביב (עטרת יוסף) וישיבת בית יוסף בירושלים. כשנה לאחר עלייתו ב"ט בסיון תש"ב נגדע אילן רב פארות זה בהיותו בן ארבעים ושמונה בלבד. השאיר בנים תלמידי חכמים מופלגים ביניהם הרב ליפא דב בערל, במשך שנים למד חברותא עם הרב חיים קנייבסקי זצ"ל. הרב **נפתלי** עורך הספר **יפודות נאמנים** שהינו אסופה של יסודות ההשקפה התורנית הצרופה, מלוקטת מספרים של ראשונים וגדולי הדורות, מאמרים רבים מספרי **חזון איש** זיע"א. בסיום הספר קונטרס **בקוראי שמו** (רמז לשמו של אביו **שמואל** מהם הובא המאמר לעיל, ויחודו בכך שנאמר לפני תלמידים שרובם הגדול נספה על קדוש ה' בשנות החושך וצלמות של השואה. בן נוסף הרב שלמה הוציא בשנים האחרונות שני כרכים מקיפים על תולדותיה של ישיבת נובהרדוק, בשם **נובהרדוק**.

הגמרא בסוגיית מתן תורה בשבת (פ"ז ע"א) דנה בזמן נתינת התורה לישראל, בין הדברים אומרת הגמרא: יום אחד הוסיף משה מדעתו. על כך כותב הרב **משה פרידמן**⁴ מבוואן קרקא זצ"ל הי"ד בספר **דעת משה** במאמרים לשבועות וז"ל:⁵

רצ"ל [נרצה לומר] שמדעתו השפיע על ישראל בכדי שיוכלו לבוא ולהגיע לידי בחינה זו. כי הנה המהר"ל זצ"ל כתב בספר תפארת ישראל (פרק כ"ז) ש'מתן' תורה היה באמת ביום החמישים לספירה, ורק 'קבלת' התורה היתה ביום נ"א לספירה, וכמו שאמר הר"מ מקוזניץ זצ"ל שבאם היתה קבלת התורה בו ביום, ביום החמישים היו ישראל בבחינת 'אלקים' [כביכול] אתם גו', אולם רצון ה' יתברך היתה שתנתן התורה לבני אדם ולא למלאכי השרת, כי רצונו יתברך שמו הוא שגם בבחינת 'אדם' יקיימו את התורה, וכשבקשו מלאכי השרת שתנתן להם התורה ואמרו 'תנה הו"דך על השמים', השיב להם משה רבינו טענה זו, כלום יצר הרע יש ביניכם (שבת פ"ט ע"א) כי זהו עיקר הרבותא וזה הוא הנרצה לפניו יתברך שמו שגם בגוף נעבוד את ה'. וכמו שפירש הר"מ [הרב המגיד ממזריטש] זצ"ל: **תפארת גופא** [עפ"י תקוני זהר א' י"ז ע"א, מאמר 'פתח אליהו'] היינו שה' יתברך **מתפאר** בבני ישראל שהם עובדים אותו אף בגוף והומר שלהם, שגם אותם הם מכניעים ומשעבדים לעבודתו יתברך שמו, עד שגם הגוף מוזכר וזוכה לחסות תחת כנפי השכינה, ולכן הוסיף משה יום אחד כדי שיהיה הפסק בין הנתינה והקבלה, וכנ"ל. וזהו הוסיף משה יום אחד **מדעתו** – שהשפיע **מדעתו** הכוללת על כל ישראל⁶ להכניס את **הדעת** גם בגוף, ולחברו ולצרפו לעבודת ה'. עכ"ל הרב **משה פרידמן** זצ"ל הי"ד. מובא בספר **אורות הש"ס** רוזין מסכת שבת דף פ"ז (מכון שפתי צדיקים ירושלים תשע"ב).

תשובת משה לשאלת המלאכים ללמדם שהתורה שייכת דוקא לבני אדם

בספר **מוצל מהאש** להרב **אחרן הלברשטאם**⁶ זצ"ל הי"ד הביא דברי הגמרא שבת (פ"ח) כשעלה משה למרום אחזו בו מלאכי השרת ואמרו מה לילוד אשה בינינו? ואמר לו הקב"ה...והחזר להם תשובה...אמר להם מה כתיב בה...וצ"ל וכי המלאכים לא היו יודעים מזה?

⁴ הרב **משה פרידמן** (תרמ"א–ב' באלול תש"ג) אביו ר' **שלום יוסף** נפטר בהיותו בן שנתיים, הוא גדל אצל סבו האדמו"ר רבי **מרדכי שרגא מהוסיאטין**, לאחר פטירתו התחנך אצל דודו האדמו"ר רבי **ישראל מהוסיאטין**. בהיותו בן עשרים נשא לאשה את מרת מרים, בתו של האדמו"ר רבי **מנחם נחום פרידמן** מצ'רנובין. בזמן מלחמת העולם הראשונה עבר לגור בווינה שנהייתה בתקופה זו עיר גדולה של אדמונים ורבנים, ביניהם אדמו"ר **רוזין: צירטקוב, הוסיאטין, סדיגורא, ובריאן**. מהרבנים הגדולים היו רבי **מאיר אריק**, רבי **יוסף אנגל** מקראקא ועוד. באמצע מלחמת העולם הראשונה בתרע"ז נפטר האדמו"ר מבוואן ורבי **משה** נתמנה להיות אדמו"ר. לאחר המלחמה עבר לקראקא. לאחר פטירת רבי **מאיר שפירא מלובלין** נתמנה לשמש כמנהיג הרוחני ב**ישיבת חכמי לובלין**.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה נמלט לטראנוב. חסידיו נסו למלט בעזרת דרכון פרגוואי, אך ללא הצלחה. בב' באלול תש"ב נספה על קדוש ה' בבלוזין עם אלפים מאחיו. בימיו האחרונים נסה לחזק ולעודד את אחיו המיוסרים, מעולם לא הוציא אנחה מפיו. מעדות הנצולים בדרך נלקח לדרכו האחרונה קבר במרתף ביתו את כתביו, אך הם לא נמצאו מעולם. חלק מתשובותיו, מכתביו ודברי תורה באגדה ממנו נשתמרו בספר **דעת משה** שנדפס בתש"ז בירושלים, הוא המקור לאסופה **אורות הש"ס רוזין** ממנו נלקטו הדברים לעיל. (מהספר **אדמונים שנפשו בשואה, מנשה אינגר** מוסד הרב קוק) ⁵ **בתניא** (לקוטי אמרים פרק מ"ב) ומשרע"ה הוא כללות כולם ונקרא **רעיא מהימנא דהיינו שממשיך בחינת הדעת לכללות ישראל** לידע את ה' כל אחד כפי השגת נשמתו ושרשה למעלה ויניקתה משרש נשמת משרע"ה המושרשת בדעת העליון שבי"ם [שבעשר ספירות]...

וראה גם במאמר **עינים לאדמו"ר מנחם נחום מטשרנוביל** פרשת תרומה: דאיתא בזה"ק (תקוני זהר תקון ס"ט דף ק"ב ע"א) אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא...וזהו בחינת הדעת שיש לכל אחד ואחד מישראל להשיג בתורה, והכל ע"י **הדעת בחינת משה שהוא היה הדעת של כל ישראל**, ויש לכל אחד ואחד נצוץ דבר מה חלק מהדעת של משה רבינו ע"ה, בכדי שידע ויבין וישיג כל אחד ואחד בתורה כל חד וחד כפום שיעורא דיליה, כפי בחינת משה שיש אצלו כך מבין ומשיג בתורתו. עכ"ל **המאמר עינים**.

⁶ הרב **אחרן הלברשטאם** (תרכ"ד–כ"ו בסיון תש"ב) בנו של רבי יוסף זאב, נין של **דברי חיים** מצאנז. היה עילוי גדול, לפני היותו בר מצוה סיים בפעם הראשונה ללמוד את הש"ס, ולאחר מכן למד אותו שמונה עשרה פעמים נוספות. שימש רב ואב"ד בקהילת ביאלא–ביליטין שבפולין, והרביץ תורה יותר מחמישים שנה, עד להורבן הקהילה. בגיל שלושים ושלוש כבר כתב עשרים ואחת קבצי חידושים בכל מקצועות התורה, שהתפרסמו על כשלושת אלפי דף. בין היתר כתב כמה מהדורות של חיבורים על התורה, חיבור על ספר הזהר בראשית, חיבור על תרגום שיר השירים וקהלת, חיבור על כל מאמרי רבי יוחנן, ספר דרשות גדול, שני חיבורים על המועדים, חיבור על המצוות, חידושים באגדה ופולפול, וכן רשימת פסוקי תנ"ך. פרסם בחייו בעילום שם את הספרים **מוגד ארץ** – קיצור ספר פרי מגדים על אורח חיים (מונקאטש

אמנם י"ל דהתורה נתפרשת בנגלה ובנסתר, ובעוה"ז יש ללמוד רק בדרך הפשוט, היינו בנגלה ובעולם העליון אין לומדים רק בדרך הנסתר, ואח"כ מוצאתי בספר הקדוש חסד לאברהם זקן וזקנו של החיד"א ז"ל דכתב בפירוש אשר בעולם העליון לומדים את כל התורה רק בדרך הסוד, וכאשר המלאכים ידעו את זאת באו במענה הלא מה לילוד אשה בינינו, היינו לחלק הרוחניות שבתורה הקדושה אינם שייכים אנשי העוה"ז כלל. ובוזה יוצדק מה שאמר הקב"ה למשה רבינו ע"ה להשיב ולמה לא השיב הקב"ה בעצמו להמלאכים? אלא שרצה הקב"ה שהוא משה רבינו ע"ה שהוא מצד בחינתו שהוא ילוד אשה ינצחם במענתו ובבחינתו אשר הוא ילוד אשה אשר מצד שייך לחלק הנגלה שבתורה, מזה ראייה שהתורה הוכנה מאז ומקדם בעד אנשי עוה"ז לקבלה, ובוזה נצחם... עכ"ל מוצל מחאש לרב אהרן הלברשטאם זצ"ל הי"ד.

רמזי החיות הנלמד משטיחת העשבים בשבועות

מובא ברמ"א תצ"ד ג' (סדר תפלת חג השבועות): ...ונוהגין לשטוח עשבים בשבועות בבית הכנסת והבתים וזכר לשמחת מתן תורה. עכ"ל. וכתב חלבוש (או"ח שם) ונוהגין לשטוח עשבים... שהיו עשבים סביב הר סיני שנאמר (שמות כי תשא ל"ד ג') גם הצאן והבקר אל ירעו וכו' משמע שהיה שם מרעה... עכ"ל חלבוש⁷.

הסבר יפה ומקורי ראיתי בספר לחם שלמה לשבועות המלקט מדברי הרב שלמה זלמן עהרנרייך זצ"ל הי"ד⁸. ואלו מעיקרי דבריו הקדושים: תחילת דבריו דיוקו מדברי הרמ"א זכר לשמחת מתן תורה, לכאורה די אם היה אומר זכר למתן תורה, שמחה מה באה ללמוד? [ונראה שכוונתו שעצם שטיחת העשבים מרמזת על נתינת התורה, ואינו שמחה נלמדת מענין העשבים והמרעה, דייקא].

בתחילה מביא מחלוקתם הידועה של בית שמאי ובית הלל (עירובין י"ג ע"ב) האם טוב לאדם שנברא, אם לאו. ובסיום דבריהם כותב: ...אך לפי זה קשה, איך ברא הקב"ה בריאה שיהיה טוב לו שלא נברא, וגם האדם עצמו מפאת זה אינו בשמחה, כיוון שע"י התורה קרוב להפסד וטוב לו שלא נברא, ונעשה עצב ע"י זה?!

אך מוצה אחת יש הוא מצות תשובה, וע"י שעושה תשובה מאחבה, וזונות נעשים כזכויות (עפ"י יומא פ"ו ע"ב) ואפילו בתשובה מיראה עכ"פ נעשין שגגות... אם כן שוב קרוב הוא לשכר ונמצא טוב שנברא, והרי האדם יכול להיות בשמחה כיוון שיש מצות תשובה. ואמנם האדם בעצמו הידוע נעני לבבו איך הטא על הנפש מנעוריו עד היום, וכדוק את עצמו ורואה המצוות שעשה שהם בלא חיות, מעורבות במחשבות שונות, ומעולם לא התפלל תפלת י"ח כראוי, אדרבא, הטא הרבה מאוד, ואומר לנפשו התחיינה העצמות האלה, היש מציאות עוד שאני אשוב לה' יתברך בתשובה שלימה, הלא עוונותי עברו ראשי, וכיוון שכן בודאי אינו יכול להיות בשמחה!

אמנם בשעת מתן תורה ראו ישראל דבר פלא, הנה הר סיני הוא במדבר, וידוע דמדבר הוא ארץ לא זרועה... ואף ע"כ אינו גדל במדבר (ראה רש"י חולין (פ"ח ע"ב) דמדבר היא ארץ ציה שאינה מצמחת) ואיך היו שם עשבים ומרעה לצאן ובקר, כמו שכתוב (שמות שם) גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול החר ההוא. אכן יען שהיה שם השכינה, וכתוב (משלי ט"ז ט"ו) באור פני מלך חיים, וישראל קבלו את התורה ונתקדש המדבר מאוד, על כן נעשה מקום מרעה וגדלו שם עשבים, כעין מטה של אהרן שהיה עץ יבש וכשנתנו אותו באהל מועד פרח ציץ וגדל עליו שקדים (עפ"י במדבר י"ז ג') כמו"כ במדבר ע"י השראת השכינה וקדושת ישראל שקבלו את התורה, נעשה מקום מרעה וגדל שם עשבים.

, תרס"ו) ופרי נאה – קיצור ספר פרי מגדים על יורה דעה (בילגורייא, תרצ"ח) שרידים מתורתנו נלקמו ונערכו ע"י בנו מנחם בנימין בן ציון ויצאו לאור בספר מוצל מחאש ניו יורק תשט"ו. בתקופת השואה נמלט מעירו אך הוכנס לגטו בו היו כארבעים אלף יהודים, ובכ"ז בסיון נרצח עם רבים מאנשי הקהילה וקהילות אחרות שהועברו לגטו זה.

⁷ נראה שהמקור הקדום לשטיחת עשבים הוא במהרי"ל, וכך כתב בהלכות שבועות אות ב' (הוצאת מכון ירושלים עמ' ק"ס) ונוהגין להשטיח רצפת ב"ה [בית הכנסת] בבשמים של עשבים ובשושנים לשמחת הרגל. בהערות של הוצאת מכון ירושלים כתבו שהביא כן גם בספר יוסף אומץ סימן תתנ"א, והוסף שנהגו לעשות כן גם בבית. ראה גם ברכי יוסף לחיד"א (או"ח שם). כף החיים (סוף ח"ה תצ"ד ס"ק ג'). המשנה ברורה (שם ס"ק י') הביא הטעם המובא בלבוש, כנזכר לעיל.

מאמרים מקיפים לנושא זה בסיני [מוסד הרב קוק] גליון ק"ב תשנ"ח עמ' ר"ל-ר"ג, ובבית ויזניץ תשנ"ג (12) שניהם בשו"ת בר אילן. ⁸ הרב שלמה זלמן עהרנרייך (תרכ"ג-תש"ד) היה מגדולי רבני הונגריה לפני השואה, אב"ד דקהילת שאמלויא. ביו"ט שני של גלויות (ז' כסיון) תש"ד הוצא מביתו יחד עם משפחתו ובני קהילתו ברכבות לגלי ההריגה באושוויץ, ולאחר ארבעה ימים ב"א בסיון נרצח על קדוש ה' ועלה בסערה השמימית. יהיו הדברים האלו לעילוי נשמתו המהורה, ולעילוי נשמות הקדושים שנשפו עמו.

בצעירותו למד אצל סבו בעל שו"ת קול אריה (הרב אברהם יהודה שוורץ זצ"ל) מגדולי הונגריה שלמד עדיין אצל החת"ם סופר זיע"א, דבק בהנהגותיו שאמר עליו: רבן של כל הגולה אשר בצלו אנו חיים... ואין אנו מתנועעים מבלעדי שמו וזכרו (של החת"ם סופר). עם דבקו בחת"ם סופר הלך גם בדרכי אש קודש של הבעש"ט זיע"א, ונכדו רבי שלמה זלמן הלך בדרכו זו.

כתב שו"ת לחם שלמה ועוד ספרים ביניהם ביאור לאגרת הטיוול לרבי חיים אחי המהר"ל. הדברים נכתבו בדיוק במלאת ע"ד שנים להלקחו מביתו, ז' בסיון תשע"ח, אסרו חג בארץ ישראל.

ואם כן מזה למדו ישראל אם מדבר שממה שאינו מוגדל צמחים יכול להיות ארץ זרועה לגדל עשב וצמחים, גם אדם החוטא ופושע שמלא עוונות ופשעים, יכול להתחפף להיות צדיק עובד ה', שיעשה תשובה שלימה. וכיוון דהאדם יכול לעשות תשובה, אם כן, שוב קרוב לשכר ורחוק מן ההפסד, וא"כ יש לשמוח עם התורה. על כן לולא העשבים שראו שם, היה עולה על הדעת דקשה מאוד שהחוטא יתחפף ויעשה תשובה... אך כשראו העשבים מזה התבוננו דיכולין לעשות תשובה, ואם כן העשבים הם זכר לשמחת מתן תורה... עכ"ל הרב שלמה זלמן עהרנרייך זצ"ל הי"ד.

מעלתה ורגישותה של האשה בעבודת ה'

כָּה תֵאמַר לְבֵית יַעֲקֹב (י"ט ג') ובמכילתא: אלו הנשים

הרב זלמן פורוצקין⁹ זצ"ל כתב בספר דרשותיו הדעה והדיבור (ח"א דרוש י"ז)

...אבל עוד כח אחד לנפש האדם והוא הרגש שבלב וההבנה התלויה בו, ובדבר הזה עולה האשה על האיש. ומהנסיון אנו יודעים שרגשי האשה מפותחים הרבה יותר מרגשי האיש, לפיכך אמרו נשים רחמניות הנה (מגילה י"ד) ולפיכך יש להן עפ"י רוב נמיה לשירה ולזמרה ולכל דבר התלוי ברגש. ולא עוד אלא שבינת הלב של הנשים גדולה משל האנשים, וכמו שדרשו חז"ל (נדה מ"ה ע"ב) מלמד שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש. (הבינה היא בלב, שנאמר (ישעיהו ו' י') ולבבו יבין ראה ברכות ס"א, מגילה י"ז).

ולכן אמרו שהאשה נדריה נבדקים בת י"א שנה ויום אחד והאיש בן י"ב ויום אחד. הרי שהאשה ממהרת להכיר את בוראה ולדעת לשם מי נדרה, קודם לאיש...

אמור מעתה שאעפ"י שהאיש מסוגל במוחו החריף ובחכמתו כי רבה ללימוד התורה בעיון וסברא יותר מהאשה, עולה עליו האשה בלב מבין וברגש, וממילא מסוגלת היא יותר ממנו להכיר את מי שאמר והיה העולם, ולהאמין בו באמונה שלימה ופשוטה, כי האמונה חלה תלויה בלב וברגשותיו, כמו שנאמר (איוב י"ט כ"ו) מבשרי אחזה אלוך... וכל מי שמתרגש יותר מהדר הטבע ממשעשי ה' מסוגל יותר להכיר את בוראו ולהרגיש את השגחתו על בריותיו... עכ"ל הרב זלמן פורוצקין זצ"ל.

למגילת רות

טעם לשינוי הזכרת שם ה' של בועז מהקוצרים

⁹ הרב זלמן פורוצקין זצ"ל (תר"מ-תשכ"ו) נולד בליטא לאביו הרב בן ציון פורוצקין ששימש ברבנות בעיירה. למד בישיבות סלבודקה, וולוז'ין וטלז. שימש כרבה הראשי של 'לוצק' (אוקראינה) היה מראשי אגודת ישראל באירופה לפני השואה. בשנת ת"ש הצליח להמלט מפולין אליה הגיע לפני כן. בירושלים היה מראשי 'אגודת ישראל' ומראשי 'ועד הישיבות בארץ ישראל'. לאחר פטירת הרב איסר זלמן מלצר זצ"ל שימש כראש מועצת גדולי התורה. היה מפורסם בכח דרשנותו המיוחד, שבא לידי ביטוי גם בספריו המיוחדים ביניהם הדעה והדיבור (ג"כ), פירושו לתורה אונים לתורה. בהקדמת ספר השו"ת שלו מאזנים למשפט מתאר בהרחבה תולדות משפחתו המפוארת, (היה נשוי לבת הרב אליעזר גורדון ראש ישיבת טלז, והיה גיסו של הרב אהרן וולקין בעהמ"ח בית אהרן על הש"ס, כמו כן היה מחותן עם הרב אברהם יצחק בלוך זצ"ל הי"ד (בנו של רב יוסף בלוך מטלז, בעהמ"ח שעורי דעת) .

בהקדמת ספרו לתורה כתב: יש הודאה ויש חלל והודאה. הודאה – היא הבעת תודה למי שעשה טובה במסיבות רגילות. אבל השש להיטיב ונותן בעין יפה מתוך אהבה ונדיבות, לו נאה להודות ולהלל ולספר מעשיו ברינה... כל ישראל שזכו לצאת לחירות מאירופה, מן הגיהנם של 'התרבות המערבית' או מן ה'גן עדן' של התרבות המזרחית [רוסיה] – חייבים להודות על גאולתם ממיתת ניוול מיד אויב או פדות נפשם מעבדות והתבוללות בין ה'אוהב' (והשניה קשה מן הראשונה, שהרי יעקב אבינו הקדים להתפלל הצילני נא מיד אחי ורק אח"כ מיד עשו) אבל אלה שזכו לעלות מתהומות ארץ אל הגבוהה מכל הארצות, אל ציון קרית מועדנו... הם חייבים להודות ולהלל למי שעשה להם את כל הניסים האלה... כולנו ישבנו במאסר בזמנים ובמקומות שונים... ובחמלת ה' עלינו הוציא אותנו מעבדות לחרות בניסי ניסים... ויביאנו (אותי) ואת אשתי ורוב בני) אל הארץ שנשבע לאבותינו לתת לנו, לראות בהתחלת בנינה ולשמוח נקוה גם בשכלולה... עכ"ל מהקדמתו לפירושו אונים לתורה. אמנם יש ממשפחתו שנהרגו בתו בעלה ונכדו, כלתו ועוד, אותם מפרט בהקדמתו זו. עם זאת זכה ובניו וצאצאיו 'תופסים כותל המזרח' של עולם התורה, באר"ב ובארץ ישראל.

וְהִנֵּה יָבִיעַ בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים ה' עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִבְרָכְךָ ה'. (רות ב' ד')

הרב יהודה אסאד¹⁰ וצ"ל בספרו עה"ת דברי מהרי"א כותב במאמרי חג השבועות (ספר במדבר) וזלה"ק:

במדרש¹¹ הדא הוא דכתיב (תהלים קמ"ד ד') אדם להבל דמה ימיו כצל עובר.

וי"ל [ויש לבאר] הכוונה דלכאורה יש לדקדק למה בועז אמר ה' בתחילה, והם אמרו את ה' לבסוף? ואפשר לומר דאיתא בגמרא במסכת נדרים (י' ע"ב) שלא יאמר אדם לה' עולה. ושני טעמים נאמרו בזה: אחד, שמא ימות בין אמירת לה' ובין אמירת קרבן (זהר ואתחנן רס"ז ע"ב) ונמצא מוציא שם שמים לבטלה. והטעם השני, שמא יחזור בין לה' ובין קרבן (רא"ש שם).

והנה אפשר להביא ראיה לטעם הראשון מדכתיב (שמות כ"ה ב') ויקחו לי תרומה, ופירש רש"י לי – לשמי [ע"כ רש"י] והיו כמו לה' קרבן. וקשה, הא אסור לומר לה' קרבן. אבל לטעם הראשון ניהא, דאיתא בתנא דבי אליהו י": בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, ואיתא במדרש (שמות רבה ל"ב א') דבשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, נעשו חירות ממלאך המות.

והשתא אתי שפיר קושיא הנ"ל. דמידי הוא טעמא דאסור לומר לה' קרבן, משום שמא ימות, אבל בשעה שאמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, לא שלט בהם מלאך המות, אם כן ליכא חששא דשמא ימות, ושפיר איכא למימר לה' תרומה.

אך לפי זה לכאורה קשה איך אמר בועז ה' עמכם, והקדים ה', הא איכא חששא דשמא ימות! אבל באמת לא קשה מידי, דאיתא בחז"ל¹² מי שמקדים שלום לחבירו לא ימות באותו יום, ולכך בועז שהקדים שלום וליכא חששא דשמא ימות באותו יום, לכך אמר ה' עמכם, והקדים שם ה', מה שאין כן הקוצרים דלדידהו איכא חששא דשמא ימות, לכך לא הקדימו שם ה' ואמרו שם ה' בסוף.

¹⁰ הרב יהודה אסאד (תקנ"ד – כ"ג בסיון תרכ"ו) שם משפחתו היתה למעשה אלנבונג, ברבות השנים לאחר גדלותו נקרא ע"ש עירו בה נולד שנקראה אסוד באידיש. מגדולי רבני הונגריה בתקופת ההת"ס סופר, בעהמ"ח שו"ת יהודה יעלה. ספר השו"ת שלו שהינו חשוב ונכבד במערכת ספרי הפסיקה, נדפס לראשונה בתרל"ג, ובשנת תשע"ט הוצאה חדשה מהודרת עם הקדמה ותולדות המחבר בשלשה כרכים, ע"י מכון שלמה אימן ישיבת שעלבים, (תחילתו במכון ירושלים).

¹¹ במהדורת הספר שלפני (ירושלים תשע"ט), הפנה המהדיר הרב בנימין זאב קוביטשצ'אק שליט"א לעיין בספר דף על דף (נדרים י' ע"א) שהביא עוד ספרים שמביאים כעין מדרש זה, ביניהם הקדושת לוי בפרשת מטות. מעיין במאגרים התורניים הגעתי בהסד ה' לספר הנמצא באוצה"ס שחנני ה' יתברך תוספות השלם עה"ת ומגילות, והנה להפתעתי ושמחתי מצאתי מקור קדום אשר לפחות די קרוב לדברי מדרש 'הנעלם' שלפנינו. זה אשר מצאתי על פסוקנו מרות עפ"י כתי"א אוקספורד וזלה"ק (ד"ה ויאמר לקוצרים ה' עמכם):

וכן אנו נוהגים 'שלום עליכם' 'עליכם השלום' וי"א כך בועז הזכיר את ה' תחילה, לפי שהברכה היא שלו, התבואה היתה שלו והיה יודע בבירור שלא יזכיר ה' לבטלה, אבל לקוצרים לא היתה הברכה שלהם לא הזכירו ה' תחילה פן יוציאנהו לבטלה ולא יאמרו ה' יברכך. ובהאי גזונא אומרים, לא יאמר אדם לה' הטאת לה' עולה, אלא הטאת לה' עולה לה'...

¹² גם כאן הפנה מהדיר הספר להערה זו הנ"ל, וכן למאמרו של הרב בצלאל לנדוי 'השלום בחלכה ובאגדה' נדפס בניב המודרשיה ט' שנת תשל"ב עמ' ס"ד-פ"ט מאמר גדול ומקיף מאוד. בעמ' ע"ה מביא מקובץ 'בית ועד לחכמים' שיצא לאור בגריבה שבלויטא בשנת תר"צ, ובו הרב מאיר רובין מטומשוב שואל בדיוק את השאלה המדוברת כאן, כיצד אדם מקדים בשלום חבירו, הרי שלום זהו שמו של הקב"ה, והעורך הרא"ם פיורקא עונה לו שזו השאלה נשאלת על בועז כפי שהבאנו לעיל במאמרנו, ועונה: וטעם הדבר מצאתי בשם ספר נושן אחד (שאינני זוכר כעת את שמו) כי אמרו חז"ל כל המקדים שלום לחבירו מאריכין לו ימיו ושנותיו... ולזה כיוון גם רבי ברוך עפשטיין מפינסק בספרו החדש עבודת הלויים. באחד הגליגות הבאים מעיר רבי קלנימוס ב"ר דוד לגבי מאמר חז"ל זה כי בקשו ולא מצאו, אך הציע מאמר בסוף מסכת דרך ארץ זוטא. ועוד הביא במאמר הרחב הנ"ל. ואמר המלקט הכאתי וציינתי שמות האנשים, שהרי קובץ זה 'בית ועד לחכמים' יצא לאור באירופה לפני השואה, ואינני יודע מה עלה בהמשך חייהם בתקופת סער השואה, ואולי הם בין הנספים בלא להשאיר שם וזכר על קידוש ה' ודבריהם בקובץ זה הם הם זכרונם.

וזהו כוונת המדרש, דהוקשה לו אמאי שינו הם לומר ה' לבסוף, לזה אמר הדא הוא דכתיב **אדם לחבל דמה ימיו בצל עובר**, ואיכא למיחש שמא ימות, ואסור להקדים שם ה' ואתי שפיר. עכ"ל רבי יהודה אסאד זצ"ל.

הגליון נלקט ונערך בחסד ה' יתברך ע"י יהודה יעקב ברקאי תל ציון כוכב יעקב יע"א 052-6514000 YBARKAI6@GMAIL.COM